

درد و ادب به تمامی دبیران و مدرسان گرامی و دانش آموزان دوست‌داشتنی و سخت‌کوش سراسر ایران پهناور با توجه به تغییرات صورت گرفته در شرایط برگزاری کنکور سراسری و تأثیر سوابق تحصیلی در ورود به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، بر آن شدیم تا منبعی مطمئن برای یادگیری، آموزش اثربخش، سنجش و ارزیابی هدفمند و مؤثر دروس را برای شما دانش‌آموز عزیز فراهم کنیم و مسیر شما را جهت کسب نمره عالی (۲۰) در آزمون‌های نهایی، هموارسازیم.

درباره کتاب

مجموعه کتاب‌های سیگنال ۲۰ خط سفید برای تمام دروس پایه دهم در ۳ رشته تحصیلی ریاضی و فیزیک، علوم تجربی و علوم انسانی برای شما عزیزان تألیف و تحریر شده که شامل ۴ بخش اصلی است:

۱. آموزش (درس‌نامه کاملاً کاربردی)

محتوای تألیفی درس‌نامه‌ها شامل تمام مطالب آموزشی مهم، کاربردی، مفاهیم اساسی و نکات کلیدی کتاب درسی است که موجب تسهیل فرآیند یادگیری می‌شود و امکان مرورهای سریع و مانا، همچنین جمع‌بندی‌های دوره‌ای را در طول سال تحصیلی برای شما فراهم می‌سازد.

۲. سنجش (سؤالات امتحانات احتمالی)

به‌منظور بالا بردن سطح توانایی و مهارت دانش آموزان پایه دهم برای پاسخگویی کامل و درست به پرسش‌های آزمون‌های گوناگون و تقویت یادگیری، سؤالاتی در تیپ و قالب‌های متنوع تألیفی-احتمالی گردآوری و تألیف گردیده است؛ که با تمرین و تکرار مداوم این سؤالات، امکان شناخت نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان در درس‌های مختلف فراهم می‌شود.

۳. نمونه سؤال امتحان (امتحانات ۲۰ نمره‌ای نوبت اول و دوم)

علاوه بر مجموعه سؤالات طبقه‌بندی‌شده، ۳ نمونه آزمون تألیفی-احتمالی نوبت اول (دی‌ماه)، ۳ نمونه آزمون تألیفی-احتمالی نوبت دوم (خردادماه)، آزمون شبه نهایی کشوری (از سوی وزارت آموزش و پرورش) و آزمون نهایی خرداد ۱۴۰۳، جهت بررسی و ارزیابی میزان یادگیری و ارتقاء هرچه بیشتر توانمندی دانش‌آموزان عزیز و کسب نتیجه عالی، فراهم شده است.

۴. پاسخنامه تشریحی آموزشی

جهت تقویت یادگیری و کاهش حداکثری خطاها و اشتباهات احتمالی دانش‌آموزان، پاسخنامه کاملاً تشریحی و آموزشی سؤالات در پایان کتاب آمده است.

سیگنال بگیر تا بیست برو!

فهرست

بارم‌بندی

نمره	موضوع	دریف
۴	مبانی تحلیل متن، تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی	۱
۶	موسیقی شعر	۲
۶	زیبایی‌شناسی	۳
۴	نقد و تحلیل نظم و نثر	۴
۲۰		جمع

درس‌نامه	سوال	پاسخ‌نامه تشریحی
درس اول	۳	۹۵
درس دوم	۱۱	۹۶
درس سوم	۱۶	۹۶
کارگاه تحلیل فصل اول	۱۹	
درس چهارم	۲۲	۹۶
درس پنجم	۲۸	۹۷
درس ششم	۳۳	۹۷
کارگاه تحلیل فصل دوم	۳۶	
درس هفتم	۴۶	۹۸
درس هشتم	۵۱	۹۸
درس نهم	۵۵	۹۹
کارگاه تحلیل فصل سوم	۵۸	
درس دهم	۵۹	۹۹
درس یازدهم	۶۴	۱۰۱
درس دوازدهم	۷۲	۱۰۲
کارگاه تحلیل فصل چهارم	۷۶	

سوال	پاسخ‌نامه امتحان
۳۸	۱۰۲
۴۱	۱۰۳
۴۳	۱۰۴
۷۹	۱۰۵
۸۱	۱۰۶
۸۴	۱۰۷
۸۷	۱۰۹
۹۰	۱۱۰

درس نامه

درس اول

مبانی تحلیل متن

* دوست کلم سلام

علوم و فنون ادبی با مبانی تحلیل شروع همیشه این درس زیاد هم براتون ناآشنا نیست تو ادبیات بیتها در ۳ قلمرو (زبانی، ادبی، فکری) بررسی می‌شه این درس هم بهتون یاد داده که در هر قلمرو باید به چی دقت کنید و دنبال چی باشید. یک چیز خیلی جالبی که این درس یاد میده تعریف متفاوت از متن است ما همه فکر می‌کردیم متن یعنی نوشته‌های روی کاغذ؛ اما تو این درس یاد می‌گیریم که این‌طور نیست و تعریفی فراتر از حد تصورات ما داره.

نکته مهم

این درس در بررسی و تحلیل متون که در امتحانات هم نمره زیادی داره خیلی به دردتون می‌خوره پس با دقت بخونید.

* در کتاب درسی دو تعریف برای متن آمده است:

- ۱- هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد. متن نامیده می‌شود.
  - ۲- صدایی که می‌شنویم، بویی که حس می‌کنیم، رویدادی که می‌بینیم، مزه‌ای که می‌چشیم و چیزی که لمس می‌کنیم، هر کدام، متن به شمار می‌آیند.
- پس هنگامی که از متن، سخن می‌گوییم، خواست ما فقط نوشته‌های روی کاغذ و کتاب نیست.

وقتی می‌گیم متن منظور ما شعر، نثر، داستان و چیزهای نوشته شده نیست البته اینها هم جزو متن هستند

اما متن تعریف گسترده‌ای داره و شامل هر چیزی میشه که ذهن ما رو به تلاش در مبارزه یا با حواس پنجگانه (بویایی، شنوایی، لامسه، چشایی، بینایی) قابل درک و دریافته و منتقل کننده پیغام. مثلا تابلویی در جاده با کلمه «ایست» یک متن است، فیلمی که نگاه می‌کنی، عکس یا تصویری که می‌بینی، بوی باران یا بوی عطری که استشمام میکنی، شعر، صدا، موسیقی یا آوازی که می‌شنوی و... همشون متن هستند چون انتقال دهنده یک پیام به ذهن هستند پس متن نامیده می‌شوند

انواع متن

متن دیداری: کتابها نوعی متن دیداری هستند.

(موضوعات دیدنی مثل فیلم، منظره طبیعی، عکس و نقاشی)

متن شنیداری یا خوانداری: کتابها اگر خوانده شوند به آن متن شنیداری یا خوانداری می‌گویند.

(موضوعات شنیدنی مثل آواز، انواع صداها در طبیعت یا اطراف، موسیقی و...)

متن بویایی: بوی سوختن سیم در ماشین یا خانه، بوی عطر و غذا متن بویایی است. در این کتاب مقصود ما از متن، آثار شعر و نثر فارسی است.

روش کار برای شناخت و ارزیابی متون:

بررسی متن از سه دیدگاه زبان، ادبیات و فکر یعنی در سه قلمرو:

در یک نگاه کلی، متون یا آثار مکتوب ادبی را به دو بخش، تقسیم می‌کنیم:

الف) نظم

ب) نثر

مراحل عملی بررسی و تحلیل متن

✓ خوانش

✓ شناسایی و استخراج نکات زبانی

✓ شناسایی و استخراج نکات ادبی

✓ شناسایی و استخراج نکات فکری

✓ نتیجه‌گیری و تعیین نوع

۱- خوانش شعر:

- ۱- خواندن دقیق متن، نخستین گام مؤثر در رویارویی با متون است.
- ۲- پیش از خوانش، نگاهی کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف لحن و آهنگ، ضروری است.
- ۳- پس از شناسایی لحن مناسب باحال و هوای محتوای اثر، خواندن اتفاق می‌افتد.
- ۴- لازم است تمام اثر، یکباره و بی‌گسست، خوانده شود تا درک ارتباط طولی و فهم محتوایی دچار اختلال نشود.

لحن چیست؟

«لحن» گرفتن نبض متن است. علاوه بر «لحن» فراز و فرودهای آوایی، آهنگ متن، درنگ، تکیه و تلفظ درست واژه هم در خوانش بسیار مهمه چون به مقدار خیلی زیاد و بالای ۵۰٪ باعث درک متن می‌شه.

الف) لحن حماسی

- ۱- باید به‌گونه‌ای بخواند که دل‌آوری‌ها و حماسه‌ها را از راه گوش به شنونده منتقل کند. پس لحن حماسی، لحنی کوبنده و استوار است.
- ۲- کشیدن آخرین هجای کلمه پایانی هر مصراع
- ۳- آشکار ساختن درست و کامل تشبیه‌ها در خوانش
- ۴- استفاده از زبان بدن (حرکات دست و بدن و حالت‌های صورت)

ب) لحن داستانی - روایی (تعریف کردن داستان، قصه و حکایت)

- ۱- آن را شبیه تعریف کردن یک واقعه یا حادثه پندآموز یا طنز بخوانیم.
- ۲- مانند فردی که از قضیه آگاه است، با آرامش و اطمینان آن را بخوانیم.
- ۳- علائم نگارشی را دقیق، رعایت کنیم تا تأثیر کلام بیشتر شود.
- ۴- با سکون‌ها و سکوت‌های به‌هنگام، بر تأثیر کلام بیفزاییم.
- ۵- آن را به‌گونه‌ای بخوانیم که شنونده، مشتاق و منتظر شنیدن بقیه ماجرا باشد؛
- ۶- سرعتمان در خواندن حکایات، نسبت به دیگر نوشته‌ها کمتر باشد.

پ) لحن گفت‌وگو

- ۱- به کشش‌های آوایی و جملات پرسشی توجه شود.
- ۲- عاقلانه و حکیمانه سخن گفتن پاسخگو را منعکس کند.
- ۳- از زبان بدن (حرکات دست و صورت و سایر اعضا) برای تفهیم موضوع استفاده شود.

ت) لحن طنز

- ۱- طنزها معمولاً در پایان به نتیجه می‌رسند و خواننده را تحت تأثیر قرار می‌دهند و می‌خندانند. برخی نیز از همان ابتدا کار خود را شروع می‌کنند
- ۲- در طنزها معمولاً جمله‌های پایانی باید بیشترین تأثیر را در خواننده بگذارد و خواننده نیز از طریق آن بتواند لبخند را بر روی لبان مخاطب بنشاند.

ث) لحن ستایشی:

ستایش مخصوص خداوند است و شاعر یا نویسنده در سروده یا نوشته خود، خداوند را که خالق بی‌همتا، قادر بی‌نظیر و صاحب الطاف فراوان است می‌ستاید. خواننده چنین اثر نیز باید خود را موجودی از آفریده‌های او بداند که تسلیم او و شاکر بخشش‌ها و آفرینش اوست

ج) لحن مدحی:

مدح بزرگان دینی و مذهبی چون پیامبر(ص) و امامان(ع) که در آن شاعر خود را از مریدان آن‌ها می‌داند و زندگی‌اش آن‌چنان به وجود آن‌ها و اعتقاد آن‌ها وابسته است که حاضر است جان فداایشان کند. گفته‌های آنان را بسیار بااهمیت می‌داند. در این مورد شاعر ممدوح را فردی فرا انسانی می‌داند و چهره و قامتش را در دنیا زیباترین می‌پندارد. همچنین کارها و اعمالش را کارهایی خارق‌العاده می‌شمارد و به بیان معجزات و کراماتش می‌پردازد.

چ) لحن تعلیمی:

- ۱- با بیانی آرام و آهسته، در دل شنونده نفوذ کند
- ۲- نکات مهم خوب زیستن را به مخاطب خود یادآور می‌شود.
- ۳- لحن متن‌های تعلیمی، لحنی پدران است و خواننده نیز باید هنگام خواندن، خود را پدر یا معلمی فرض کند که می‌خواهد نکاتی را به فرزندان یا دانش آموزانشان بیاموزد.
- ۴- در این گونه اشعار، لحن گوینده بسیار محکم و کوبنده است و خواننده چنان با شور و حرارت سخن می‌گوید که گویا از عاقبت انسان خطاکار کاملاً آگاه است و دلش به حال او می‌سوزد.

ح) لحن مناجات:

- ۱- مناجات به معنی راز و نیاز گفتن و نیایش با خداوند است. انسان در این مناجات خود را بسیار کوچک فرض می‌کند و آنچه را که در حضور دیگران نمی‌تواند بیان کند، با او و زاری یا شکر و سپاس به زبان می‌آورد.
- ۲- لحن مناجات آکنده از عاطفه و احساس و بیانگر حالت فروتنی و خاکساری و تواضع عبد در برابر معبود است.
- ۳- لحن ملایم و متین، که بیانگر ادب در پیشگاه خدای رحمان است، حفظ گردد.
- ۴- به کشش‌ها، زیروبمی حروف و صداها برای تأثیر گذاری بیشتر توجه گردد.

خ) لحن توصیفی:

- ۱- در لحن توصیفی آهنگ کلام، معمولاً نرم است و آرامش خاصی دارد.
  - ۲- در هنگام خواندن، داشتن دقت نظر و تکیه بر عنصر تخیل، نقشی مهم دارند.
  - ۳- این لحن از نظر فضای کلی آهنگ سخن، به لحن روایی نزدیک است.
- ۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی (قلمرو زبانی): این قسمت در دو سطح واژگانی

و دستوری بررسی می‌شود و موارد زیر را پیدا کنید.

در سطح واژگان:

- ۱- بررسی لغت‌ها از نظر فارسی یا غیرفارسی بودن
- ۲- بررسی وجود واژه‌های کهن و قدیمی مثل (اُشتر، گازر، شاخ، دیهیم، دستار، بارستن، برگ ستوان، گبر، فتراک، سوفار، چهارآینه، آرفنداک، بنگریست، نتوان دانست)
- ۳- بررسی روابط معنایی کلمات (ترادف، تضاد، تَضَمَن، تناسب)
- ۴- بررسی نوع ساختمان واژه (ساده، مرکب و...)
- ۵- کاربرد شبکه معنایی بین کلمات
- ۶- کاربرد معنای مختلف کلمات مانند «قاتل» در معنای کشنده یا «شهد» در معنی عسل یا «بگسست» در معنی بریده شده، شکست
- ۷- درست‌نویسی

در سطح دستوری

- ۱- بررسی متن از نظر ترکیبات و قواعد دستوری (صرف و نحو)
- ۲- کاربردهای دستور تاریخی
- ۳- کوتاهی و بلندی جمله
- ۴- سادگی و پیچیدگی جملات
- ۵- ترکیب‌سازی

۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی (قلمرو ادبی):

- ۱- بررسی ردیف و قافیه و قالب شعری
- ۲- شناسایی و نوشتن آرایه‌های ادبی (کنایه، تشبیه، مراعات نظیر، تضاد، تمثیل و ...)

خلاصه‌ای از قالب‌های شعری به شکل هندسی

<p>قالب غزل و قصیده: مصراع اول و مصراع‌های زوج قافیه دارد</p> <p>مثنوی: هر مصراع قافیه مستقل دارد</p> <p>قطعه: مصراع‌های زوج قافیه دارد</p> <p>مستزاد: شعری که به آخر آن کلمه یا کلماتی افزوده شود</p>	<p>غزل: بین ۵ تا ۱۵ بیت محتوای عاشقانه و عارفانه قصیده بالای ۱۵ بیت دارد و محتوا مدح است</p>	<p>ترکیب‌بند: غزل‌هایی است با قافیه متفاوت که بیت متفاوت آن‌ها را به هم وصل می‌کند</p> <p>رباعی و دوبیتی: از ۲ بیت تشکیل می‌شود</p> <p>چهارپاره: دوبیتی‌های بهم‌پیوسته با قافیه مختلف</p> <p>فرق: اولین هجای ابتدای کلمه کوتاه باشد (۲ واج داشته باشد) دوبیتی است و اگر بلند باشد (۳ واج داشته باشد) رباعی است</p> <p>مثال: اگر صد تیر ناز از دلبر آید/ مکن باور که آه از دل برآید/ پس از صدسال بعد از مرگ فایز/ هنوز آواز دلبر دلبر آید (اگر) را جدا کرده و بخش می‌کنیم.</p> <p>۲(۱) واج دارد پس دوبیتی است.</p>	<p>ترکیب‌بند: غزل‌هایی است با قافیه متفاوت که بیت متفاوت آن‌ها را به هم وصل می‌کند</p> <p>رباعی و دوبیتی: از ۲ بیت تشکیل می‌شود</p> <p>چهارپاره: دوبیتی‌های بهم‌پیوسته با قافیه مختلف</p> <p>فرق: اولین هجای ابتدای کلمه کوتاه باشد (۲ واج داشته باشد) دوبیتی است و اگر بلند باشد (۳ واج داشته باشد) رباعی است</p> <p>مثال: اگر صد تیر ناز از دلبر آید/ مکن باور که آه از دل برآید/ پس از صدسال بعد از مرگ فایز/ هنوز آواز دلبر دلبر آید (اگر) را جدا کرده و بخش می‌کنیم.</p> <p>۲(۱) واج دارد پس دوبیتی است.</p>
--	--	---	---

۴- شناسایی و استخراج نکات فکری (قلمرو فکری):

۱- بررسی ویژگی‌های فکری، روحیات، باورها، گرایش‌ها و نوع نگرش به جهان

۲- بررسی محتوای متن از نظر

۱- عینی، ذهنی بودن متن

۲- شادی گرا، غم گرا بودن متن

۳- موضوعات خردگرا، عشق گرا

۴- از نظر جبرگرا، اختیارگرا بودن

۵- عرفانی، طبیعت‌گرا بودن متن

۶- خوش‌بینی، بدبینی بودن

۵- نتیجه‌گیری و تعیین نوع:

۱- ارزیابی و بررسی نتیجه

۲- معلوم کردن نوع شعر از نظر حماسی، غنایی، تعلیمی، نمایشی

آثار حماسی: معروفترین شاهنامه است که فردوسی در ۶۰ هزار بیت نوشته است

آثار غنایی: حافظ، غزلیات مولانا، سعدی، سنایی، خواجه کرمانی، باباطاهر، خیام، خاقانی، صایب تبریزی و منظومه‌های عاشقانه و بزمی نظامی (لیلی و مجنون، خسرو و شیرین و...) از نظامی گنجوی آثار عرفانی مانند مثنوی معنوی از مولانا، منطق الطیر از عطار حبسیه مسعود سعد سلمان و...

آثار تعلیمی: گلستان و بوستان از سعدی، قابوس نامه و کلیله و دمنه و...

آثار نمایشی: بچه‌های آسمان از مجید مجیدی، کتاب تعزیه و تعزیه خوانی در رثای شهدای کربلا، نمایش روحی‌زمان قاجار

طبقه‌بندی انواع ادبی

۱- قدیم‌ترین طبقه‌بندی انواع ادبی در یونان باستان صورت گرفته است،

۲- آن‌ها از چهار نوع حماسی، غنایی، نمایشی و تعلیمی سخن گفته‌اند.

۳- این تقسیم‌بندی بیشتر مبتنی بر شعر بود.

۴- جنبه محتوایی داشت.

تجزیه و تحلیل نمونه متن

متن ۱

داستان روباه و شکارچی (از کتاب الهی‌نامه عطار نیشابوری)

به دام افتاد روباهی سحرگاه	به روبه بازی اندیشید در راه.
که گر صیاد بیند هم چنینم	دهد حالی به گازر پوستینم
پس آن‌گه، مُرده کرد او خویشتن را	ز بیم جان، فروافکند تن را
چو صیاد آمد، او را مرده پنداشت	نمی‌یارسد روبه را کم انگاشت
ز بُن بُرید حالی گوش او لیک	که گوش او به کار آید مرانیک
به دل، روباه گفت: ترکِ غم گیر	چو زنده مانده‌ای، یک گوش، کم گیر
یکی دیگر بیامد، گفت: این دم	زبان او به کار آید مرا هم
زیانش را بُرید آن مرد، ناگاه	نکرد از بیم جان، یک ناله روباه
دگر کس گفت: ما را از همه چیز	به کار آید همی دندان او نیز
نزد دم، تا که آهن درافکندند	به سختی چند دندانش بکندند
به دل، روباه گفت: گر بمانم	نه دندان باش و نه گوش و زبانم
دگر کس آمد و گفت: اختیار است	دل روبه، که رنجی را به کارست

چو نام دل شنید از دور، روباه	جهان بر چشم او شد تیره، آنگاه
به دل می‌گفت: بادل نیست بازی	کنون باید به کارم حيله سازی
بگفت این و به صد داستان و تزویر	بجست از دام، همچون از کمان، تیر
حدیث دل، حدیثی بس شگفت است	که در عالم، حدیثش درگرفت است

۱- خوانش: این شعر لحن روایی و داستانی دارد و رعایت مکث‌ها و درنگ‌ها و خواندن متن با در نظر داشتن علائم نگارشی لازم و ضروری است

۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی (قلمرو زبانی)

✓ وجود واژگان کهن؛ مانند «گازر» یعنی رختشو، «نمی‌یارسد» یعنی جرأت نمی‌کرد

✓ کمی واژگان غیرفارسی

روش‌های تشخیص واژه‌های عربی و فارسی

۱- از روی (وزن کلمات) مثل: اعمال بر وزن افعال نجوم بر فعلول

۲- کلماتی که دارای (ات - ین) هستند. مثل: طالبات مومنین

۳- کلماتی که در ساخت آن‌ها حروف (گ، چ، پ، ز) دارند فارسی هستند.

۴- کلماتی که در ساخت آن‌ها حروف (ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، غ) دارند عربی هستند

✓ کاربرد شبکه معنایی: مانند: «حیله، داستان، تزویر، دام» و «دل، زبان، گوش و دندان»

✓ شبکه معنایی: واژگانی که در یک مجموعه قرار می‌گیرند؛ مانند: سیب، گلابی، نارنج که هر سه میوه اند.

* تفاوت شبکه معنایی و تناسب: تناسب فقط در یک بیت بررسی می‌شود ولی شبکه معنایی در چند بیت است.

✓ آثر کیب‌سازی: مانند: «روبه بازی»، «حیله‌سازی»

ترکیب‌سازی یعنی ساخت کلمه جدید با ترکیب کلمات مثل روبه بازی: حیله‌گری، حیله‌سازی: حیله‌گری

✓ کاربرددهای تاریخی دستور: «مُرده کرد»، «نمی‌یارسد، کم انگاشت»، «به کار آید همی»

* دستور تاریخی، تحول دستوری زبان را در طول زمان بررسی می‌کند

✓ زبان شعر ساده و جمله‌ها کوتاه است: مانند: «به دام افتاد روباهی سحرگاه»، «به روبه بازی اندیشید در راه»

✓ بیشتر واژگان شعر، ساختمان ساده دارند: مانند: «دام، روباه، صیاد، گازر، گوش، دل، زبان و...»

* واژه‌های ساده: یعنی واژه‌هایی که از یک جزء معنادار تشکیل شده است مثل: دل، زبان

* واژه‌های غیر ساده: یعنی واژه‌هایی از چند جزء تشکیل شده‌اند مثل: هواپیما (هوا/پیما) - نام‌نویسی (نام / نویسی / ی) - شنوا (شنوا/)

نکته

بحث ساختمان واژه از متن کتاب حذف‌شده است

۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی (قلمرو ادبی)

✓ از قرار گرفتن قافیه در پایان هر دو مصراع یک بیت، می‌فهمیم که قالب شعر «مثنوی» است.

✓ مثنوی: هر بیت قافیه جداگانه‌ای دارد و مناسب‌ترین قالب برای بیان داستان و

مطالب طولانی است.

کافیه «ترک غم گرفتن»، «دم زدن» و «جهان بر چشم او شد تیره» کنایه است.

کافیه «بخست از دام، همچون از کمان، تیر» تشبیه و مراعات نظیر دارد.

۴- شناسایی و استخراج نکات فکری

کافیه برتری دادن دل به همه اجزا

کافیه شاعر «دل» را جایگاهی بااهمیت می‌داند و به همین سبب می‌گوید: «بادل نیست

بازی»

کافیه در بیت پایانی، نتیجه‌گیری عرفانی شاعر آشکار می‌شود.

کافیه این شعر اگرچه ظاهری ساده و داستانی دارد، پایان‌بندی و نتیجه‌گیری شاعر، بیانگر

ذهن خلاق اوست که یک نکته عمیق معرفتی درباره ارزش و جایگاه دل را این‌گونه در

قالب داستان «روبه و شکارچی» گنجانده است تا بگوید که همه چیز وجود ما دل است

کافیه گران بهایی دل، به سبب این است که خانه و جایگاه خداوند است.

۵- نتیجه‌گیری و تعیین نوع

کافیه شعر، ظاهری ساده، محسوس و عینی دارد؛ اما نتیجه‌گیری پایانی، مفهومی ذهنی

و معنوی است.

کافیه شعر در رده ادبیات تعلیمی است؛ با توجه به، حکمت و معرفتی که در شعر نهفته

است و شاعر برای بیان آن، از ظرف داستانی بهره گرفته است.

متن ۲ حکایت مرد غافل (از کلیله و دمنه باب برزویه طیب)

«چون بشناختم که آدمی، شریفت‌تر خلاق است و قدر ایام عمر خویش نمی‌داند، در

شگفت افتادم و چون نیک بنگریستم؛ دریافتم که مانع آن، راحت اندک و نیاز حقیر است

که مردمان بدان، مبتلا گشته‌اند.

هر که به امور دنیایی رو آورد و از سعادت آخرت خود غفلت کند، همچون آن مرد است

که از پیش‌آشتر مست بگریخت و به ضرورت، خویشتن در چاهی آویخت و دست در

دوشاخ زد که بر بالای آن روییده بود و پاهایش بر جایی قرار گرفت. در این میان، بهتر

بنگریست، هر دو پای، بر سر چهار مار بود که سر از سوراخ، بیرون گذاشته بودند. نظر بر

قعر چاه افکند، از دهایی سهمناک دید؛ دهان گشاده و افتادن او را انتظار می‌کرد. به سر

چاه، التفات نمود. موشان سیاه و سپید، بیخ آن شاخ‌ها دایم می‌بریدند و او در اثنای این،

تدبیری می‌اندیشید و خلاص خود را طریقی می‌جست. پیش‌خویش، زنبور خانهای و

قدری شهد یافت، چیزی از آن به لب برد، از نوعی در حلاوت آن مشغول گشت که از

کار خود غافل ماند و نه اندیشید که پای او بر سر چهار مار است و نتوان دانست که کدام

وقت در حرکت آیند، و موشان در بریدن شاخ‌ها، جدّ بلیغ می‌نمایند و ..... چندان که شاخ

بگسست و آن بیچاره حریص در دهان ازدها افتاد.

پس، من دنیا را بدان چاه پرافت، مانند کردم و موشان سپید و سیاه و مداومت ایشان

بر بریدن شاخ‌ها بر شب و روز، و آن چهار مار را به طبایع که عماد خلقت آدمی است و

هرگاه که یکی از آن در حرکت آید، زهر قاتل باشد، و چشیدن شهد و شیرینی آن را مانند

کردم به لذت این جهانی که فایده آن، اندک و رنج آن، بسیار است، و راه نجات بر آدمی،

بسته می‌گرداند، و ازدها را مانند کردم به مرجعی که از آن، چاره نتواند بود؛ هر آینه بدو

باید پیوست و آنگاه ندامت، سود ندارد و راه بازگشتن مهیا نیست.»

۱- خوانش: این شعر لحن روایی و داستانی دارد.

۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی (قلمرو زبانی)

کافیه‌های کهن واژگان که امروزه، به‌گونه‌های دیگر به کار گرفته می‌شوند؛ آشتر،

شاخ، بنگریست، نتوان دانست؛

□ جمع کلمه «موش» با نشانه «ان»

□ به‌کارگیری کلمه «بگسست» در معنی «بریده شد، شکست»

□ به‌کارگیری «شهد» در معنی «عسل»

□ کاربرد کلمه «قاتل» در معنی «کشنده برای غیر انسان»؛ (قاتل: امروزه فقط برای

کشتن آدمی به کار می‌رود).

□ جدانویسی نشانه منفی ساز فعل «ن»: «نه اندیشید» که امروزه می‌نویسیم: ننیدیشید

□ کاربرد «را» به معنی «برای» در جمله: «خلاص خود را طریقی می‌جست»

انواع را:

۱- را نشانه معغول مثل: آب را گل نکنیم (آب = مفعول)

۲- را نشانه حرف اضافه: در معنی کردن «را» یکی از معنای حرف اضافه را می‌دهد

مثال ۱: تن بی‌سرت را که خواهد گریست («را» در معنی «بر» است)

مثال ۲: که نگین پادشاهی دهد از کرم گدا را («را» در معنی «به» است)

مثال ۳: حکیمی را پرسیدند که دوست بهتر است یا برادر؟ گفت برادر نیز دوست

به. («را» در معنی «از» است)

۳- را فک اضافه یا بدل از کسره: زمانی این نوع را می‌آید که مضاف الی زودتر از مضاف

می‌آید و کسره حذف‌شده و مضاف الیه با (را) به کار می‌رود. او را علی نام است. (نام

او علی است) - گفت نزدیک است والی را سرای آنجا شویم (گفت خانهای والی

نزدیک است به آنجا برویم)

□ ترکیب «زنبور خانه» به معنی «لانه زنبور»، جالب توجه است. (امروزه کندو می‌گویند)

□ بیشتر جمله‌ها در این نمونه، کوتاه و قابل فهم هستند.

۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی (قلمرو ادبی)

□ شبکه معنایی میان «شهد، شیرینی، چشیدن، زنبور و حلاوت»؛

□ تضاد میان دو واژه «سیاه و سفید»، «پا و سر» و «سر و قعر» در ترکیب «سر چاه و قعر

چاه»، «زهر و شیرینی یا شهد»، «رنج و لذت»، «اندک و بسیار»؛

□ بهره‌گیری از تمثیل برای بیان مفهوم غفلت انسان؛

تمثیل در اصطلاح ادبی آن است که شاعر یا نویسنده برای تأیید و تأکید بر سخن

خویش، حکایت، داستان یا نمونه و مثالی را بیان کند تا مفاهیم ذهنی خود را آسان‌تر

به خواننده انتقال دهد

۴- شناسایی و استخراج نکات فکری

□ در این حکایت، نگرش حکمی و تعلیمی، برجسته است. نویسنده برای بیان مقصود

خود؛ یعنی بهره‌گیری از گذر عمر برای سعادت آن جهانی، در جایگاه اندرز، خطاب به

خواننده، چند نکته را یادآور می‌شود.

□ شریف بودن انسان در میان مخلوقات

□ گران‌بها بودن لحظات عمر

□ هوشیاری و پرهیز از خوشی‌های زودگذر.

□ این حکایت از یک‌سو، به‌جایگاه و ارزش انسان، نگاهی مثبت و خوش‌بینانه دارد و از

سوی دیگر نسبت به خوشی‌های مادی و لذت‌های زودگذر، نگرش منفی دارد.

۵- نتیجه‌گیری و تعیین نوع

* نویسنده، این فکر را به خواننده، انتقال می‌دهد که:

□ نسبت به جایگاه انسان، نگاه خوش‌بینانه و والایی داشته باشد.

□ قدر لحظه‌لحظه عمر خویش را بداند.

□ هوشیاری خود را حفظ کند و آن قدر سرگرم خوشی‌های دنیایی نشود که گرفتار غفلت گردد.

□ سعادت و نیک بختی راستین، کسب خشنودی خدای بزرگ است.

□ بر پایه بررسی‌های انجام‌شده و تأکید درون‌مایه اثر، این نوشته را نمونه‌ای از متن تعلیمی یا اندرزی می‌توان به شمار آورد.

حالا بر اساس آموخته‌هامون شعر زیر رو تحلیل کنیم

وصف‌ابر

۱- برآمد پیلگون ابری ز روی نیلگون دریا

چو رای عاشقان گردان چو طبع بیدلان شید

☞ **معنی:** ابر سیاهی مانند قیر از روی دریای آبی بلند شد (ظاهر شد) که مانند اندیشه‌ی عاشقان هر لحظه در حال تغییر (متغیر) و همانند سرشت عاشقان، آشفته و ناپایدار بود

۲- چو گردان گشته سیلابی میان آب آسوده

چو گردان گردباد تندگردی تیره اندرو

☞ **معنی:** آن ابر مانند سیلابی بود که در میان دریایی آرام به چرخش درآمد و یا مانند گردباد سیاه و در حال چرخش و غبارآلودی بود که در هوا معلق باشد.

۳- ببارید و زهم بگسست و گردان گشت بر گردون

چو پیلان پراکنده میان آبگون صحرا

☞ **معنی:** آن ابر پاره‌پاره و پراکنده شد و در آسمان به حرکت درآمد؛ مانند فیل‌هایی که در میان صحرای آبی‌رنگ پراکنده شوند.

۴- تو گفستی گرد زنگار است بر آینه چینی

تو گفستی مویی سنجاب است بر پیروزه گون دیا

☞ **معنی:** ابر تیره مانند زنگاری بود که روی آینه‌ی چینی نشسته باشد و یا مانند مویی سنجابی بود که روی پارچه حریر و آبی‌رنگ قرار داده باشند.

۵- تو گفستی آسمان دریاست از سبزی و بر رویش

به پرواز اندر آورده ست ناگه بچگان عنقا

☞ **معنی:** انگار که آسمان از سبزی مانند دریایی است که سیم‌غ ناگهان بچه‌های خود را بر فراز آن به پرواز درآورده است.

۶- همی‌رفت از بر گردون گهی تازی گهی روشن

و زو که آسمان پیدا و گه خورشید ناپیدا

☞ **معنی:** ابر تیره از مقابل آسمان کنار می‌رفت به نحوی که آسمان‌گاهی تاریک و گاه روشن می‌شد و در نتیجه گاهی آسمان صاف و گاه خورشید پنهان می‌گشت.

۷- بسان چنده سوهان زده بر لوح پیروزه

به کردار عبیر بیخته بر صفحه مینا

☞ **معنی:** ابر تیره مانند سندل سوهان خورده‌ای است که بر روی صفحه‌ای آبی‌رنگ ریخته باشند و مانند عبیری که بر روی شیشه‌ای آبی‌رنگ الک کرده باشند.

۸- چو دودین آتشی کابش بروی اندرز نی ناگه

چو چشم بیدلی کز دیدن دلبر شود بینا

☞ **معنی:** ابر تیره مانند آتش دودزایی است که ناگهان آب روی آن بریزی و مانند چشم عاشقی است که از دیدن معشوق بینا شود (و سیاهی مردمک چشم او در میان سفیدی

چشم او ظاهر شود)

۹- هوای روشن از رنگش مغبر گشت و شد تیره

چو جان کافر کشته ز تیغ خسرو والا

☞ **معنی:** هوای روشن از رنگ آن ابر، غبارآلود و تیره شد و مانند جان کافری که با شمشیر سلطان‌الامقام کشته‌شده باشد.

* خوانش:

۱- شعر جنبه توصیفی دارد پس باید با لحنی توصیفی و آرام خوانده شود.

* قلمرو زبانی:

۱- زبان شعر ساده است.

۲- لغات عربی و لغات غیرفارسی کمی دارد.

۳- کلمات قدیمی و مهجور که امروزه کاربرد ندارد در شعر یافت می‌شود.

۴- «پیروزه» در ترکیب (پیروزه گون) که امروزه «فیروزه» تلفظ می‌شود و «پیل» به جای «فیل»

۵- کاربرد «اندر» در گروه فعلی (اندر آورده ست) که امروزه (در آورده است) تلفظ می‌شود

۶- متمم با دو حرف اضافه که از ویژگی‌های سبک قدیم است به روی اندر

۷- استفاده از مخفف (گه - گاه) (گهی - گاهی) و...

* قلمرو ادبی:

۱- ردیف و قافیه ساده است

۲- استفاده از آرایه‌های ادبی معتدل و طبیعی است

۳- تشبیهات به کاررفته قابل حسی و ابتدایی و ساده هستند

۴- آرایه‌های ادبی تشبیه، تناسب، واج‌آرایی، جناس، تضاد به چشم می‌خورد

* قلمرو فکری:

۱- روح شادی و خوشی در شعر غلبه دارد

۲- شعر واقع‌گراست و محسوسات طبیعی، ساده، عینی و محسوس هستند.

۳- جنبه عقلانی بر جنبه احساسی غلبه دارد

۴- معشوق در این شعر (خسرو = شاه) و زمینی است.

۵- شعر کاملاً برون‌گراست و به مسائل روحی و روانی اشاره‌ای ندارد.

۶- اشاره به معارف قرآنی و حدیث و .. که ادبیات معمول است در این شعر به چشم نمی‌خورد.

نوع

۱- شعر با توصیف طبیعت و ابر سیاه شروع می‌شود و به عظمت و زیبایی و قدرت ابر اشاره می‌کند و در بیت آخر با گریزی شاعرانه به وصف و مدح شاه گره می‌زند و اشاره می‌کند که هوای روشن از رنگ آن ابر، غبارآلود و تیره شد و مانند جان کافری که با شمشیر سلطان‌الامقام کشته‌شده باشد.

خودارزیایی

۱- مفهوم «متن» را با ذکر دو مثال توضیح دهید.

هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد، «متن» است. به بیان دیگر، هنگامی که از متن، سخن می‌گوییم، منظور ما فقط نوشته‌های روی کاغذ و کتاب نیست. صدایی که می‌شنویم، بویی که حس می‌کنیم، رویدادی که می‌بینیم، مزه‌ای که می‌چشیم و چیزی که لمس می‌کنیم؛ هر کدام، «متن» به شمار می‌آیند

۲- یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌ها در بررسی و تحلیل متن چیست؟

این است که متن از سه دیدگاه زبان، ادبیات و فکر؛ یعنی در سه قلمرو بررسی شود:
زبانی، ادبی، فکری.

۳- با توجه به قلمرو فکری، دیدگاه خود را درباره محتوا و موضوع سروده زیر بنویسید.

آب را گل نکنیم؛ در فرودست انگار، کفتری می خورد آب / یا که در بیشه دور، سیرهای پر می شوید / یا در آبادی، کوزه‌های پر می گردد. / آب را گل نکنیم؛ / شاید این آب روان، می رود پای سپیداری، تا فرو شوید اندوه دلی؛ / دست درویشی شاید، نان خشکیده فرو برده در آب. **(سهراب سپهری)**

(الف) موضوع سروده: آب / حفظ صفا و گوارایی آب / مهربان و زلال بودن / نیالودن آب / پرهیز از تیره دلی و دشمن خویی و ...

(ب) محتوای سروده: شعر با تمام سادگی‌ای که در آن به چشم می خورد، لایه‌های معنایی عمیقی دارد و با درون مایه‌های عرفانی و معرفت‌شناختی پیوند می یابد. در این سروده شاعر می گوید تا مضامین عالی بشری و مفاهیم جهانی همچون صفا و صمیمیت در رفتار و کردار، پاکدلی و روشن‌رایی، بی‌کینه و زلال زیستن، همدلی و بخشش و ... را بازگو کنند. در چنین فضایی، شاعر می گوید. ای مردم، زندگی را ارج بگذارید و با چیزهای آلوده آن را نیالایید و با یکدیگر و نیز با طبیعت، در آشتی و صلح باشید و با مهر و مدارا رفتار کنید؛ مانند آب، زندگی ساز، حیات‌بخش و روح‌افزا باشید. ذهن‌گرایی، شادی‌گرایی، خوش‌بینی و نگرش عرفانی، از ویژگی‌های محتوایی این سروده به شمار می آیند.

۴- در خوانش دقیق شعر زیر، به چه نکاتی باید توجه کرد؟
نهنگی بچه خود را چه خوش گفت:

به دین ما حرام آمد کرانه

به موج آویز و از ساحل بپرهیز

همه دریاست ما را آشیانه **اقبال لاهوری**

(الف) نگاهی کلی به متن از آغاز تا انجام یا «چشم خوانی»، که گام نخست ارتباط با متن است، باهدف کشف لحن؛

(ب) یک باره خواندن تمام شعر بدون گسست؛

(پ) این شعر، لحن «روایی - داستانی» دارد؛ در هنگام خواندن لازم است، با آرامش خوانده شود و سرعت خواندن کم باشد.

۵- سروده زیر را بخوانید و با توجه به قلمرو ادبی، «کنایه، تشبیه، تشخیص، مثل و مراعات نظیر» را شناسایی کنید.

هر که زین گلشن، لبی خندان ترا ز گل بآیدش

خاطری فارغ ز عالم چون توکل بآیدش

خرده‌ای از مال دنیا در بساط هر که هست

جبهه واکرده‌ای پیوسته چون گل بآیدش

هر که می‌خواهد که از سنجیده گفتاران شود

بر زبان، بند گرانی از تأمل بآیدش

صبر بر جور فلک کن تا برآیی روسفید

دانه چون در آسیا افتد تحمل بآیدش

قطره آبی که دارد در نظر گوهر شدن

از کنار ابر، تا دریا تنزل بآیدش

صائب تبریزی

□ **کنایه:** خرده‌ای در بساط داشتن، جبهه واکرده داشتن، روسفید برآمدن، گوهر شدن

□ **تشبیه:** خاطر فارغ به توکل / جبهه واکرده به گل؛

□ **تشخیص:** خندان بودن گل / قطره آب، گوهر شدن را در نظر دارد / جبهه گشاده بودن گل؛

□ **مثل:** دانه چون در آسیا افتد، تحمل بآیدش؛

□ **مراعات نظیر:** آب، ابر، دریا، قطره / گلشن، گل / مال، دنیا، خرده و بساط.

۶- با توجه به متن زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید.

شنیدم که خلیفه‌ای خوابی دید، بر آن جمله که پنداشتی که همه دندان‌های او بیرون افتادی به یک‌باره. بامداد، خواب‌گزاری را بخواند و پرسید که: «تعبیر این خواب چیست؟»
مُعَبَّر گفت: «زندگانی امیر، دراز باد، همه اقربای تو پیش از تو بمیرند، چنان که کس از تو باز نماند.»

خلیفه گفت: «این مرد را صد چوب بزیند؛ چرا بدین دردناکی سخن اندر روی من بگفت؟! چه اگر همه اقربای من پیش از من بمیرند، پس آنگاه، من که باشم؟!»

خواب‌گزاری دیگر بیاوردند. همین خواب با وی بگفت.

خواب‌گزار گفت: «بدین خواب که امیر گفت، دلیل کند که خداوند، دراز زندگانی‌تر از همه اقربای خویش بود.»

خلیفه گفت: «تعبیر از آن بیرون نشد (سخن همان است)؛ اما از عبارت تا عبارت، بسیار فرق است؛ این مرد را صد دینار بدهید.» **قابوس نامه**

(الف) دو ویژگی زبانی را استخراج کنید.

کاربرد «ی» استمرار به جای «می» در پایان فعل؛ **مانند:** «پنداشتی و افتادی»

□ کوتاهی و قابل فهم بودن جمله‌ها

□ به کارگیری «اندر» به جای «در»

(ب) چه عاملی سبب شد خلیفه، رفتاری متفاوت با دو خواب‌گزار داشته باشد؟

تفاوت در شیوه گفتار است و رعایت اصل بلاغت کلام و توجه به حال مخاطب و موقعیت سخن. سنجیده گویی یکی را بر صدر نشانند و نسنجیده گویی دیگری را بر زمین افکند
۷- حکایت زیر را بخوانید و آن را از دید قلمرو ادبی و فکری، بررسی کنید.

روزی شخصی پیش بهلول، بی‌ادبی نمود. بهلول او را ملامت کرد که چرا شرط ادب به‌جا نیاوردی؟ او گفت: «چه کنم؟ آب و گل مرا چنین سرشته‌اند.» گفت: «آب و گل تو را

نیکو سرشته‌اند، اما لگد کم خورده است!» **لطایف الطوائف**

*قلمرو ادبی:

□ **شبکه معنایی** (مراعات نظیر) میان «آب»، «گل»، «لگد و سرشتن»

□ **کنایه:** «شرط چیزی را به‌جا آوردن»، «آب و گل مرا چنین سرشته‌اند»، «آب و گل تو لگد کم خورده است.»

□ **تضاد:** ادب و بی‌ادبی.

□ **ضرب‌المثل** «آب و گل تو را نیکو سرشته‌اند، اما لگد کم خورده است.» درباره کسی که به‌درستی تربیت نشده است، که البته به طنز و تمسخر هم آمیخته است.

*قلمرو فکری:

در این حکایت، نگرش تعلیمی حاکم است و نویسنده برای بیان مقصود خود (توجه به تربیت صحیح) این نکته را یادآور می‌شود که خداوند اصل و سرشت نیکو به انسان می‌دهد، منتهی باید آن را خوب پرورش داد. نویسنده، این مفهوم را با چاشنی طنز، بازگو کرده است تا بگوید افراد بیگانه با آداب و رسوم را باید با تشبیه و توییح به راه آورد.

سوالات امتحانی و احتمالی درس اول

- ۱- درستی یا نادرستی گزاره‌های زیر را تعیین کنید.
- الف) دیدن یک فیلم را نمی‌توان یک متن نامید اما مشاهده یک نقاشی را می‌توان متن نامید.
 ب) کتاب‌ها یک متن شنیداری هستند.
 پ) منظور از متن در کتاب درسی آثار شعر و نثر فارسی است.
 ت) در خوانش متن نیازی به درک طولی و فهم محتوایی نداریم.
- ۲- کدام یک از گزینه‌های زیر نادرست است؟
- الف) هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد، «متن» است.
 ب) هر چیزی که با حواس دریافت می‌شود متن است.
 ج) نوشته‌های روی کاغذ متن به شمار می‌آیند.
 د) متن نوعی شعر است که درسه قلمرو ادبی، زبانی، فکری بررسی می‌شود.
- ۳- از بین عبارتهای زیر یکی از موارد صحیح است آن را علامت بزنید:
- الف) در یک نگاه کلی آثار شفاهی به شعر و نثر تقسیم می‌شوند.
 ب) آسان‌ترین شیوه بررسی متون بررسی متن از دو دیدگاه زبان و فکر است.
 پ) متن‌ها شنیداری، بویایی، دیداری هستند.
 ت) هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد ادبیات نامیده می‌شود.
- ۴- اهمیت خواندن دقیق متن چیست؟
- ۵- چه اقدامی قبل از خوانش متن ضروری است؟
- ۶- نخستین گام مؤثر در رویارویی با متون چیست؟
- ۷- فایده نگاه کلی به متن از آغاز تا انجام در خوانش متن چیست؟
- ۸- خواندن شعر یا نثر چه زمانی اتفاق می‌افتد؟
- ۹- در خوانش صحیح متن برای اینکه درک ارتباط طولی و فهم محتوایی دچار اختلال نشود چه باید کرد؟
- ۱۰- کدام مورد در تحلیل متون مربوط به نکات زبانی نیست؟
- الف) بررسی واژگان کهن
 ب) بررسی واژگان فارسی و غیرفارسی
 ج) کوتاهی و بلندی جمله‌ها
 د) بررسی قافیه و ردیف
- ۱۱- مشخص کنید هر یک از موارد زیر در کدام قلمرو بررسی می‌شود؟
- الف) کاربرد دستور تاریخی (قلمرو .....)
 ب) قابل فهم بودن جمله‌ها (قلمرو .....)
 پ) بررسی نوع ادبی متن (قلمرو .....)
 ت) بهره‌گیری از تمثیل و متن در متن (قلمرو .....)
- ۱۲- موارد صحیح را از داخل کمان انتخاب کنید و بنویسید.
- الف) اگر در متنی نگرش حکمی و تعلیمی برجسته باشد در ..... تحلیل می‌شود. (قلمرو فکری / نتیجه‌گیری و نوع)
 ب) اگر شاعر حرف «را» را در معنی یکی از حروف اضافه به کار ببرد در ..... بررسی و تحلیل می‌شود. (قلمرو زبانی / قلمرو ادبی)
 پ) از متنی که درمی‌یابیم که این نوشته نمونه‌ای از متن اندرزی یا تعلیمی است ..... است. (قلمرو زبانی / نتیجه‌گیری و نوع)
 ت) جمع بستن کلمه «موش» با نشانه «ان» مربوط به ..... است. (قلمرو فکری / قلمرو زبانی)
- ۱۳- تقسیم‌بندی یونانی‌ها بر انواع ادبی مبتنی بر چه بود و چه جنبه‌ای داشت؟
- ۱۴- انواع متن را نام ببرید.
- ۱۵- با توجه متن زیر جدول زیر را کامل کنید:

چون نماز دیگر شد، فزاشی که از آن عمرو بن لیث بود در لشکرگاه می‌گشت. چشمش بر عمرو بن لیث افتاد؛ دلش بر وی بسوخت. به نزد او رفت. عمرو او را گفت: امشب پیش من باش که بس تنها مانده‌ام». بعد از آن گفت: «تا مردم زنده باشد، او را از قوت چاره نیست. تدبیر چیزی خوردنی کن که من گرسنه‌ام». فزاش یک من

گوشت به دست آورد و دیگی آهنین پیدا کرده، لختی سرگین خشک برچیده، کلوخی دو سه فراهم نهاد تا قلیه ای بکند. چون گوشت در دیگ انداخت و خود به طلب نمک شد، روزبه آخر آمده بود. سگی بیامد و سر در دیگ کرد و پاره‌های گوشت برداشت. دهنش بسوخت؛ سبک برآورد. حلقه‌ی دیگ در گردنش افتاد. از سوزش دیگ به آهنگ خاست و دیگ را برد. عمرو بن لیث چون آن حال چنان دید، روسوی سپاه و نگهبانان کرده، بخندید، گفت: «عبرت گیرید که من آن مردم که بامداد مطبخ مرا هزار و چهارصد شتر می‌کشید و شبانگاه سگی برداشته است و می‌برد!» و گفت: «أصْبَحْتُ امیراً و امسیتُ اسیراً.»

قلمرو زبانی	
-۱	
-۲	
-۳	
قلمرو فکری	
-۱	
نوع متن	

۱۶- با توجه به شعر حافظ مطالب خواسته را تحلیل کنید .

خمی که ابروی شوخ تو در کمان انداخت نبود نقش دوعالم که رنگ الفت بود به یک کرشمه که نرگس به خودفروشی کرد شراب خورده و خوی کرده می‌روی به چمن به بزمگاه چمن دوش مست بگذشتم بنفشه طره مقتول خود گره می‌زد ز شرم آن که به روی تو نسبتش کردم من از ورع می و مطرب ندیدمی زین پیش کنون به آب می لعل خرّقه می‌شویم مگر گشایش حافظ در این خرابی بود جهان به کام من اکنون شود که دور زمان	به قصد جان من زار ناتوان انداخت زمانه طرح محبت نه این زمان انداخت فریب چشم تو صد فتنه در جهان انداخت که آب روی تو آتش در ارغوان انداخت چو از دهان توام غنچه در گمان انداخت صبا حکایت زلف تو در میان انداخت سمن به دست صبا خاک در دهان انداخت هوای مغ‌بچگانم در این و آن انداخت نصیبه ازل از خود نمی‌توان انداخت که بخشش از لاش در می مغان انداخت مرا به بندگی خواجه جهان انداخت
--	---

(الف) شعر را از لحاظ قلمرو فکری و نوع تحلیل کنید .

(ب) بیت دوم را از لحاظ قلمرو ادبی تحلیل کنید .

(پ) شعر بالا را از لحاظ کاربرد واژگان بررسی کنید .

۱۷- متن زیر را بخوانید و دربارهٔ لحن و نحوهٔ خوانش آن توضیح دهید.

آب‌زنید راه را هین که نگار می‌رسد راه دهید یار را آن مه ده چهار را چاک شدست آسمان غلغله ایست در جهان رونق باغ می‌رسد چشم‌و چراغ می‌رسد تیر روانه می‌رود سوی نشانه می‌رود باغ سلام می‌کند سرو قیام می‌کند خلوتیان آسمان تا چه شراب می‌خورند چون برسی به کوی ما خامشی است خوی ما	مژده دهید باغ را بوی بهار می‌رسد کز رخ نوریخش او نور نثار می‌رسد عنبر و مشک می‌دمد سنجق یار می‌رسد غم به کناره می‌رود مه به کنار می‌رسد ما چه نشستیم پس شه ز شکار می‌رسد سبزه پیاده می‌رود غنچه سوار می‌رسد روح خراب و مست شد عقل خمار می‌رسد آن‌که ز گفت‌وگویی ما گردوغبار می‌رسد
---	---

ردیف	سوالات	نمره																																																																
۱	<p>تاریخ ادبیات و سبک شناسی</p> <p>۱- جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (الف) هر چیزی که ذهن ما را به پویایی در آورد ..... است. (ب) ..... نخستین گام مؤثر در رویارویی با متون است. (ج) برای بررسی متن ابتدا با آرامش متن را از نظر می گذرانیم به این مرحله ..... می گویند. ۲- درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید: (الف) بررسی کاربرد شبکه معنایی و دستور تاریخی مربوط به قلمرو زبانی است. (ب) بررسی قالب های شعری و شناسایی ردیف و قافیه مربوط به قلمرو فکری است. ۳- طبقه بندی انواع ادبی بر اساس تقسیم بندی یونانی ها را نام ببرید. ۴- به سوالات زیر پاسخ دقیق و کوتاه دهید. (الف) دو اثر ادبی زبان پهلوی را که از بین رفته اما ترجمه عربی و فارسی آن باقی است، نام ببرید. (ب) زبان های مورد استفاده در دربار ساسانی و سامانی را نام ببرید. (ج) دوره طلایی و شکوفایی روح ایرانی چه زمانی است یک دانشمند و یک شاعر بی نظیر این دوره را نام ببرید.</p>	۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۱ ۰/۵ ۰/۵ ۰/۷۵																																																																
۲	<p>موسیقی شعر</p> <p>۱- در جدول زیر کلمات مناسب گروه مناسب ستون (ب) برای کدام توضیح ستون (الف) مناسب است؟ یک مورد اضافی است.</p> <table border="1" data-bbox="534 1057 1177 1323"> <thead> <tr> <th>گروه الف</th> <th>گروه ب</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>(الف) برای برانگیختن حس و حال عاطفی به کار می رود:</td> <td>شعر و موسیقی</td> </tr> <tr> <td>(ب) به انتقال بهتر احساس و عاطفه کمک می کند:</td> <td>ردیف و قافیه</td> </tr> <tr> <td>(ج) ادراکی که از احساس نظم حاصل می شود:</td> <td>وزن و آهنگ</td> </tr> <tr> <td></td> <td>وزن</td> </tr> </tbody> </table> <p>۲- در سوالات زیر موارد خواسته شده را بنویسید . (الف) بیت «چو برخاست از دشت گرد سپاه / کس آمد بر رستم از دیدگاه» وزن و آهنگی کوبنده دارد و بار حماسی شعر را غنی تر می سازد. درست نادرست (ب) علت اینکه شعر بیشتر از نثر مورد پسند عامه مردم است چیست؟ (ج) شعر زیر چه نوع حسی را به مخاطب انتقال می دهد گزینه درست را انتخاب کنید. (شادی و نشاط درونی) (غم و اندوه) «روی میوشان که بهشتی بود / هر که ببیند چو تو حور ای صنم» ۳- لحن شعر زیر را بنویسید. «زین درد، خون گریست سپهر و ستاره هم / خون گشت، قلب لعل و دل سنگ خاره هم» ۴- برای هر یک از الگوهای هجایی زیر از شعر «تو از هر که باز آیی بدین خوبی و زیبایی» نمونه مناسب بنویسید. (الف) صامت + مصوت کوتاه (ب) صامت + مصوت کوتاه + صامت ۵- شعر (اگر هوشمندی به معنی گرای) را جدول زیر مانند نمونه با نشانه هجایی مناسب پر کنید.</p> <table border="1" data-bbox="518 1771 1034 1861"> <tr> <td>ا</td> <td>اَ</td> <td>اِ</td> <td>اُ</td> <td>ه</td> <td>و</td> <td>وِ</td> <td>وُ</td> <td>ش</td> <td>س</td> <td>سِ</td> <td>سُ</td> <td>د</td> <td>دِ</td> <td>دُ</td> <td>م</td> <td>مِ</td> <td>مُ</td> <td>ن</td> <td>نِ</td> <td>نُ</td> <td>ر</td> <td>رِ</td> <td>رُ</td> <td>ی</td> <td>یِ</td> <td>یُ</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>۶- کدامیک از مصرع های زیر دارای وزن (U - -) است؟ (الف) خلوتم چراغانی کن، ای چراغ روحانی (ب) بلم آرام چون قویی سبکبار</p>	گروه الف	گروه ب	(الف) برای برانگیختن حس و حال عاطفی به کار می رود:	شعر و موسیقی	(ب) به انتقال بهتر احساس و عاطفه کمک می کند:	ردیف و قافیه	(ج) ادراکی که از احساس نظم حاصل می شود:	وزن و آهنگ		وزن	ا	اَ	اِ	اُ	ه	و	وِ	وُ	ش	س	سِ	سُ	د	دِ	دُ	م	مِ	مُ	ن	نِ	نُ	ر	رِ	رُ	ی	یِ	یُ																												۰/۷۵ ۰/۲۵ ۰/۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۱ ۱ ۰/۵
گروه الف	گروه ب																																																																	
(الف) برای برانگیختن حس و حال عاطفی به کار می رود:	شعر و موسیقی																																																																	
(ب) به انتقال بهتر احساس و عاطفه کمک می کند:	ردیف و قافیه																																																																	
(ج) ادراکی که از احساس نظم حاصل می شود:	وزن و آهنگ																																																																	
	وزن																																																																	
ا	اَ	اِ	اُ	ه	و	وِ	وُ	ش	س	سِ	سُ	د	دِ	دُ	م	مِ	مُ	ن	نِ	نُ	ر	رِ	رُ	ی	یِ	یُ																																								

درس اول

قلمرو زبانی
۱) جمله‌ها کوتاه و روشن است. اغلب جمله‌ها به فعل ختم می‌شوند و در اغلب جمله‌ها نهاد در ابتدای جمله قرار دارد
۲) کاربرد «همی» به جای «می» دیده می‌شود
۳) کاربرد «ب» تأکید بر سر افعال دیده می‌شود: ببرد، بماندم، بسوخت.
۴) حرف «را» در معنی «به» به کار رفته است: عمرو او را گفت.
۵) واژه‌ها و اصطلاحات کهن به کار رفته است: سرگین، قلیه.
۶) «شد» در معنی «رفت» به کار رفته است
۷) جمع بستن جمع عربی: عجایبها (عجایب در متون کهن غالباً مفرد محسوب می‌شده است)
۸) «سوی» به جای «به سوی» به کار رفته است.
۹) واژه‌های عربی، اندک است.
قلمرو فکری
ناپایداری قدرت و جاه به شیوه‌های زیبا و با حکایتی تاریخی بیان شده است. اینکه فریفته قدرت نباید شد و از سرگذشت پیشینیان عبرت گرفت
نوع متن
ادبیات تعلیمی یا اندرزی

الف) شعر حافظ غنایی است، اما عاشقانه صرف نیست، بلکه مضامین عارفانه هم دارد. در این غزل، اعتقاد به قضا و قدر دیده می‌شود. نبود قطعیت و همچنین ابهام، سراسر فضای غزل را فرا گرفته است.

ب) تضاد: بود، نبود/ تشبیه مُحَبَّت به طرح/ تشخیص (اینکه زمانه طرح محبت را بیندازد)

پ)

۱) وجود قدیمی که امروزه کاربرد ندارد مثل شوخ، مغبیجه، مغان

۲) وجود کلمه غیر ساده و ترکیب «خوی کرده» جالب توجه است

۳) کاربرد «ندیدی» به جای «ندیده بودم»

۱۷- پیش از خواندن دقیق متن، نگاهی کلی برای کشف لحن و آهنگ حاکم بر شعر، ضروری است. لحن مناسب باحال و هوای شعر، لحن شاد و شوق‌انگیز است. آهنگ خوانش باید به گونه‌ای باشد که شنونده حالت شادابی، هیجان، خوش‌خبری و بشارت را از راه گوش، احساس کند.

بهره‌گیری از زبان بدن (حرکات اعضای بدن همسو با جریان خوانش) در انتقال بار عاطفی - حسی فضای شعر، بسیار مؤثر است.

۱- الف) نادرست

ب) نادرست

پ) درست

ت) نادرست

۲- گزینه (د) نادرست است

۳- گزینه (پ) صحیح است

بررسی گزینه‌ها:

الف) در یک نگاه کلی آثار مکتوب ادبی به شعر و نثر تقسیم می‌شوند.

ب) آسان‌ترین شیوه بررسی متون بررسی متن از دو دیدگاه زبان، ادبیات و فکر است

ت) هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد متن نامیده می‌شود.

۴- خواندن دقیق متن، نخستین گام مؤثر در رویارویی با متون است.

۵- پیش از خوانش، نگاهی کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف لحن و آهنگ، ضروری است.

۶- خواندن دقیق متن

۷- برای کشف لحن و آهنگ، ضروری است

۸- پس از شناسایی لحن مناسب

۹- لازم است تمام اثر، یکباره و بی‌گسست، خوانده شود تا درک ارتباط طولی و فهم محتوایی دچار اختلال نشود

۱۰- گزینه (د)

بررسی ردیف و قافیه مربوط به قلمرو ادبی است

۱۱-

الف) کاربرد دستوری تاریخی (قلمرو زبانی)

ب) قابل فهم بودن جمله‌ها (قلمرو زبانی)

پ) بررسی نوع ادبی متن (قلمرو فکری)

ت) بهره‌گیری از تمثیل و متن در متن (قلمرو ادبی)

۱۲-

الف) (نتیجه‌گیری و نوع) صفحه ۱۸ کتاب درسی

ب) (قلمرو زبانی) صفحه ۱۷ کتاب درسی

پ) (نتیجه‌گیری و نوع) صفحه ۱۸ کتاب درسی

ت) (قلمرو زبانی) صفحه ۱۷ کتاب درسی

۱۳- قدیم‌ترین طبقه‌بندی انواع ادبی در یونان باستان صورت گرفته است، آن‌ها از چهار نوع حماسی، غنایی، نمایشی و تعلیمی سخن گفته این تقسیم‌بندی بیشتر مبتنی بر شعر بود و جنبه محتوایی داشت.

۱۴- متن‌ها معمولاً شنیداری، دیداری، بویایی هستند.

مشخصات کتاب

سیگنال ۲۰ علوم و فنون ادبی ۱
پایه دهم - رشته علوم انسانی

عنوان کتاب

پایه دهم

گروه سنی

بهمن امامی

مؤلفان

رحلی

قطع کتاب

۱۱۲

تعداد صفحات